

Economisch-Statistische Berichten

ALGEMEEN WEEKBLAD VOOR HANDEL, NIJVERHEID, FINANCIËN EN VERKEER

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

28E JAARGANG

WOENSDAG 10 NOVEMBER 1943

No. 1429

COMMISSIE VAN REDACTIE:

J. F. ten Doesschate; P. Lieftinck (tijdel. afwezig);
J. Tinbergen; H. M. H. A. van der Valk; F. de Vries;
M. F. J. Cool (Redacteur-Secretaris).

H. W. Lambers — Adjunct-Secretaris.

Abonnementsprijs van het blad, waarin tijdelijk is opgenomen het *Economisch-Statistisch Maandbericht*, franco p. p. in Nederland f 20,85* per jaar. Buitenland en koloniën f 23,— per jaar. Abonnementen kunnen met elk nummer ingaan en slechts worden beëindigd per ultimo van elk kalenderjaar. Losse nummers 50 cent. Donateurs en leden van het Nederlandsch Economisch Instituut ontvangen het blad gratis en genieten een reductie op de verdere publicaties. Adreswijzigingen op te geven aan de administratie.

Administratie: Nieuwe Binnenweg 175a, Rotterdam (C.).
Telefoon 38340.

Aangeteekende stukken aan het Bijkantoor, Museum-
park, Rotterdam (C.).

Advertenties voorpagina f 0,28 per mm. Andere pagina's
f 0,22 per mm. Plaatsing bij abonnement volgens tarief.

INHOUD:

Blz.

De kinderbijslagwet door Dr. W. F. de Gaay Fortman	322
De indeeling van het rijk in ambtsgebieden door Mr. A. Koelma	324
De Fransche oorlogsschaderegeling voor onroerende goederen door Mr. W. H. Dekker	327
Aanteekeningen.	
Statistiek der rijksfinanciën door H. D. v. d. Hoëven	330
De gezinssamenstelling en de loonsamenstelling der bevolking in Zeeland, ontleend aan gegevens ingevoelde de kinderbijslagwet door I. C. Pluymers	331
Maandcijfers.	
Maandcijfers en weekcijfers betreffende den economischen toestand van Nederland	332
Gecombineerde maandstaat van de vier Nederland- sche groote banken en van het Nederlandse bedrijf der Nederlandsche Handel-Maat- schappij	333
Statistieken.	
Stand van 's Rijks kas — Bankstaten	333

GELD- EN KAPITAALMARKT.

Op de *geldmarkt* blijft de situatie in groote trekken onveranderd. De Agent van de Schatkist geeft mondjesmaat papier af, en dat zal nog wel eenigen tijd zoo blijven. Alleen medio November en begin December zal de behoefte wat grooter zijn in verband met de alsdan vervallende coupon- en lossingstermijnen. Maar alles bij elkaar blijft toch de geldvraag van de zijde van de Schatkist een druppel op de gloeiende plaat van het aanbod, dat zich nog steeds op om en nabij de f 500 miljoen laat becijferen. Sedert eenige maanden geleden dit niveau werd bereikt, hebben aanwas van den biljettenomloop en aanwas van den buitenlandschen wisselvoorraad elkaar min of meer in evenwicht gehouden, zoodat het surplus-aanbod op de geldmarkt ongewijzigd blijft gehandhaafd.

De crediteurencijfers van de groote banken, vertoonden in de laatste maanden — nadat de storting op de staatsleening weer een tijdelijken terugslag had veroorzaakt — een voortdurende stijging, die deels is te verklaren door de onophoudelijk voortgaande geldschepping, die ook voorheen een ononderbroken stijging der creditsaldi veroorzaakte, anderdeels is toe te schrijven aan het feit, dat vele houders-van-schatkistpapier-niet-banken hun vervallend papier niet door nieuw kunnen vervangen en dus het lossingsprovenu à deposito plaatsen. Aangezien de banken echter zelve met zeer omvangrijke onbelegbare middelen zitten, zijn zij over dien aanwas der creditgelden weinig enthousiast. De kasmiddelen der banken (inclusief callgeld), die onder normale omstandigheden 4 tot 8% van de vreemde gelden op korten termijn uitmaken, beloopt thans tusschen de 25 en ruim 30%.

De *obligatiemarkt* is sedert eenigen tijd vrijwel bij voortdurend vast gestemd. De nieuwe leening noteert thans boven de 99½. De omzetten blijven vrij omvangrijk en het aanbod, dat op dit koerspeil van vele kanten loskomt, wordt vlot opgenomen. Herbeleggingsvraag voor lossingen zal daarbij ongetwijfeld een rol spelen, terwijl ook het ontbreken van absorptievermogen op de geldmarkt gelden naar de kapitaalmarkt drijft, die men bij voorkeur anders op korten termijn zou hebben uitgezet. In ons vorige overzicht wezen wij er reeds op, dat de tendens op de obligatiemarkt, die thans valt waar te nemen, geheel parallel loopt met die, welke na vorige consolidatie-uitgiften te constateeren was. Alleen is het herstel van de markt dit keer door verschillende omstandigheden wat later gekomen. De noteering ligt trouwens nog altijd ruim een halve punt beneden den koers van uitgifte, terwijl bij vorige leeningen twee en een halve maand na den stortingsdatum de emissiekoers reeds was overschreden.

De overige leeningen waren eveneens vast gestemd en nog steeds is de situatie gehandhaafd, dat de nieuwe leening de hoogst rendeende obligatie is (behoudens de 4% leening Nederland 1940 zonder belastingfaciliteit, op het koerspeil waarvan echter de eventuele conversiekans nog drukkend werkt), hetgeen des te opvallender is, omdat de leening een relatief korten looptijd heeft. Voor vele beleggers is deze verhouding dan ook aanleiding om andere lager rendeende en langer loopende fondsen om te zetten in nieuwe leening, welke transacties ongetwijfeld voor dit fonds een belangrijken steun beteekenen.

DE KINDERBIJSLAGWET.

De invoering der wet met ingang van 1 Januari 1941.

Toen Nederland in den oorlog werd betrokken, was de voorbereiding van de invoering der op 12 Januari 1940 in het Staatsblad verschenen Kinderbijslagwet in vollen gang. Na een korte onderbreking zijn de daarmede samenhangende werkzaamheden voortgezet, zoodat de wet op 1 Januari 1941 volledig in werking kon treden.

Het is wellicht dienstig de hoofdtrekken der wet, zooals zij op 22 December 1939 door de Eerste Kamer is aangenomen, kort te vermelden. Zij waarborgt den arbeiders, die hier te lande hun woonplaats hebben en wier gezin meer dan twee wettige of gewettigde kinderen van henzelf of van hun echtgenoot beneden den leeftijd van 15 jaar telt, voor elk kind, te rekenen van het derde kind beneden dien leeftijd, kinderbijslag. Naar gelang van het door hen verdiende loon worden de arbeiders in een viertal klassen ingedeeld. Overeenkomstig de loonklasse van den arbeider bedraagt de kinderbijslag per arbeidsdag en per kind f 0,10, f 0,15, f 0,20 of f 0,25.

Onder arbeider verstaat de wet ten eerste den arbeider in dienst eener onderneming. Voorts werd in de toenmaals geldende redactie mede als arbeider beschouwd hij, die in dienst is van een publiekrechtelijk lichaam, en die, indien hij in dienst van een onderneming was, als arbeider zou worden aangemerkt. Tenslotte zijn bij algemeenen maatregel van bestuur een aantal groepen van in loondienst zijnde personen aangewezen, die, hoewel zij niet in dienst van een onderneming zijn, niettemin als arbeider in den zin der Kinderbijslagwet, worden aangemerkt. Uitdrukkelijk is echter bepaald, dat voor de toepassing der wet niet als arbeider worden beschouwd personen, die uitsluitend of in hoofdzaak belast zijn met het verrichten in de huishouding van private personen van huiselijke of persoonlijke diensten.

Uit deze weergave van de wettelijke bepalingen betreffende den kring der verzekerden blijkt reeds, dat bij het ontwerpen van de Kinderbijslagwet nauwe aansluiting is gezocht bij de Ziektewet. De kring der verzekerden ingevolge de Kinderbijslagwet is iets ruimer, aangezien deze wet, anders dan de Ziektewet, geen loongrens kent en omdat het de bedoeling van den wetgever was, dat ook de zeelieden, die van de verplichte ziekteverzekering zijn uitgesloten, onder de wettelijke kinderbijslagverzekering zouden vallen.

Nauwe aansluiting bij de Ziektewet is ook gezocht met betrekking tot de uitvoeringsorganen. Als voornaamste uitvoeringsorgaan had minister Romme in zijn ontwerp vooropgesteld den bedrijfsraad. Daartegen rees in de Tweede Kamer verzet. Nog niet zoo zeer tegen den bedrijfsraad als zoodanig, als wel hiertegen, dat bij de kinderbijslagverzekering weer een nieuw uitvoeringsorgaan in de organisatie der sociale verzekering zou worden ingeschakeld, dat niet tegelijk ook ten aanzien van andere takken van de sociale verzekering een taak zou krijgen. Met groote meerderheid aanvaardde de Kamer dan ook een amendement-Smeenk-Van den Heuvel, waardoor aan artikel 100 der wet de bepaling werd toegevoegd, dat de artikelen 30 tot en met 37 — waarin vooral de uitvoering der wet door bedrijfsraden was geregeld — niet in werking zouden treden vóór het tijdstip, waarop bij de Ziektewet de bedrijfsraden als uitvoeringsorganen van de in die wet bedoelde verzekering zouden zijn erkend.

Een wijziging van de Ziektewet, als bedoeld in het amendement-Smeenk-Van den Heuvel, heeft niet plaats gehad. Als uitvoeringsorganen voor de kinderbijslagverzekering fungeeren thans de beide andere door minister Romme voorgestelde organen: bedrijfsverenigingen en het Rijkskinderbijslagfonds. Het laatstgenoemde fonds staat onder beheer van het bestuur der Rijksverzekering-bank. Voorts zijn bij de uitvoering der wet door het Rijkskinderbijslagfonds de Raden van Arbeid in ruime

mate ingeschakeld. Als bedrijfsverenigingen kunnen ingevolge de Kinderbijslagwet slechts worden erkend ingevolge de Ziektewet erkende bedrijfsverenigingen. Ook hier dus weer een sterke coördinatie met de Ziektewet¹⁾.

Bij de voorbereiding van de invoering der Kinderbijslagwet bleken enkele technische wijzigingen gewenscht. Zij zijn aangebracht bij besluit van den secretaris-generaal van het Departement van Sociale Zaken van 2 November 1940²⁾. Deze wijzigingen betroffen voornamelijk de berekening van den kinderbijslag en de aansluiting der werkgevers bij de uitvoeringsorganen.

Voor arbeiders met een loon per dag van f 4,— of minder bedraagt de kinderbijslag f 0,10 per dag en per kind; voor arbeiders met een loon per dag van meer dan f 4,—, doch niet meer dan f 6,—, f 0,15; voor arbeiders met een loon per dag van meer dan f 6,—, doch niet meer dan f 8,—, f 0,20 en voor arbeiders met een loon per dag van meer dan f 8,—, f 0,25. De kinderbijslag wordt uitgekeerd over iederen dag, waarop de arbeider heeft gewerkt, of waarvoor hij, zonder te hebben gearbeid, in geld vastgesteld loon heeft ontvangen. Over een kalenderkwartaal wordt echter over ten hoogste zooveel dagen kinderbijslag uitgekeerd als het bedrag van f 1,50 ten volle begrepen is in het door den arbeider in dat kwartaal aan loon ontvangen bedrag en nooit meer dan over 78 dagen. Tevens is bij de wijziging van 2 November 1940 het recht op kinderbijslag van de gehuwde vrouwelijke arbeider geregeld.

Ten aanzien van de aansluiting der werkgevers bij de uitvoeringsorganen bepaalde de wet oorspronkelijk, dat de werkgever, die zich niet had aangesloten bij een erkende bedrijfsvereniging, van rechtswege aangesloten was bij het Rijkskinderbijslagfonds. Wederom in het belang van een nauwe aansluiting bij de Ziektewet voegde het wijzigingsbesluit in kwestie aan de wet een bepaling toe, krachtens welke de werkgevers voor de uitvoering der Kinderbijslagwet van rechtswege zijn aangesloten bij hetzelfde orgaan, waarbij zij voor de uitvoering der Ziektewet zijn aangesloten³⁾.

De wijzigingen van 1941.

In de Memorie van Toelichting op het ontwerp-Kinderbijslagwet had de Regeering er reeds op gewezen, dat de voorgestelde regeling een leemte bevatte, in zoverre zij niet voorzag in de uitkeering van kinderbijslag gedurende verhindering om te werken, bijv. wegens ziekte of ongeval. Zij deelde mede, dat het in de bedoeling lag daarvoor een aanvullende regeling te treffen in de desbetreffende sociale verzekeringswetten.

In overeenstemming met dit voornemen behelsde het bij Koninklijke boodschap van 19 Maart 1940 bij de Tweede Kamer ingediende ontwerp van wet tot wijziging van de Ziektewet o.m. een bepaling, dat de uitkeering bij ziekte van een verzekerden arbeider zou worden verhoogd met den kinderbijslag, waarop hij aanspraak had, toen de ziekte intrad. Dit wetsontwerp is evenwel nimmer wet geworden en in verband met de gewijzigde omstandigheden heeft men het voornemen, de verschillende sociale verzekeringswetten met een regeling op dit punt aan te vullen, laten varen. Bij besluit van den secretaris-generaal van 27 Februari 1941 is in de Kinderbijslagwet zelf een regeling te dezen aanzien opgenomen⁴⁾. Zij, die:

1°. krachtens de Ongevallenwet 1921 of de Land- en Tuinbouwongevallenwet 1922 een tijdelijke uitkeering of een rente, berekend naar een verlies aan arbeidgeschiktheid van 70 ten honderd of meer, ontvangen;

¹⁾ Vgl. C. W. de Vries, „De uitvoerende organen in het ontwerp kinderbijslagverzekering”, in „E.-S. B.” van 23 Maart 1938; C. P. M. Romme, „Naar de verwezenlijking van bedrijfsrecht in Nederland”, „Economie”, Mei 1940.

²⁾ Ned. Stct. 1940, no. 224.

³⁾ Voor een overzicht van de organisatie van de uitvoering der wettelijke kinderbijslagverzekering zie men G. Snoeck Henkemans „Kinderbijslagwet”, „De Sociale Verzekeringsgids”, Januari 1941.

⁴⁾ Ned. Stct. 1941, no. 41.

2°. krachtens de Zeeongevallenwet 1919 in het genot zijn van een uitkeering, berekend naar een verlies aan arbeidsgeschiktheid van 70 ten honderd of meer;

3°. krachtens de Ziektewet ziekgeld. ontvangen, en die overigens aan de daartoe gestelde wettelijke vereischten voldoen, ontvangen sedert 1 April 1941 eveneens kinderbijslag. Voor de berekening daarvan worden de bovenbedoelde uitkeeringen als loon beschouwd.

Tegenover de uitkeeringen aan deze personen staan geen ontvangsten aan premie. De hieraan verbonden kosten moeten dus worden betaald uit de premien, welke de werkgevers van normale arbeiders opbrengen.

Een tweede wijziging van de Kinderbijslagwet vondt in 1941 plaats bij besluit van den secretaris-generaal van 28 Juli 5). Deze wijziging droeg geheel een technisch karakter en strekte tot oplossing van enkele bij de uitvoering der wet gerezen moeilijkheden.

Zoo was de wenschelijkheid gebleken den verzekeringsplicht van personen in dienst van publiekrechtelijke lichamen nauwkeuriger te omschrijven. Op het voetspoor van de Ziektewet verklaarde de Kinderbijslagwet hen, gelijk boven gezegd, verzekerd, wanneer zij, in dienst van een onderneming zijnde, als arbeider in den zin der wet werden aangemerkt. Bij de toepassing van de Ziektewet heeft deze bepaling aanleiding gegeven tot een uiterst subtiele jurisprudentie van den Centralen Raad van Beroep, tengevolge van welke tal van personen, in dienst van publiekrechtelijke lichamen, niet als arbeider werden aangemerkt, wijl zij werkzaamheden verrichtten, welke niet vatbaar waren om in een onderneming te worden verricht. Bij het besluit van 28 Juli 1941 is de Kinderbijslagwet, zoodanig gewijzigd, dat alle personen in dienst van publiekrechtelijke lichamen, arbeider in den zin dier wet zijn 6).

Voorts is de bedoeling van den wetgever, de zeelieden onder bepaalde voorwaarden onder de wet te doen vallen, thans tot uiting gekomen in een uitdrukkelijke wetsbepaling. Tenslotte is een tweede afwijking van het territorialiteitsbeginsel in de wet opgenomen, waardoor ook niet-zeelieden onder bepaalde voorwaarden in geval van verblijf in het buitenland nog gedurende ten hoogste zes maanden arbeider in den zin der wet blijven.

De verevening.

De in de Kinderbijslagwet vervatte regeling inzake uitkeering van kinderbijslag aan arbeiders is gegoten in den vorm eener verzekering. De werkgever moet zich aansluiten bij een kinderbijslagfonds en betaalt aandaat fonds een bepaalde premie van het loon van al zijn arbeiders. De arbeider, die recht op kinderbijslag heeft, ontvangt deze van een kinderbijslagfonds. De werkgever heeft er dus geen enkel belang bij arbeiders met weinig kinderen in dienst te hebben. Het bezwaar, dat bij de invoering eener algemeen geldende kinderbijslagregeling de arbeiders met groote gezinnen moeilijker werk zouden kunnen behouden of vinden, is op deze wijze ondervangen.

De Kinderbijslagwet gaat echter nog een stap verder. In haar stelsel maakt het ook voor het individueele verzekeringsorgaan nagenoeg geen verschil, of de daarbij verzekerde arbeiders weinig of geen kinderen hebben. De door de werkgevers op te brengen premie is nl. in twee deelen gesplitst: in een bijdrage, tot dekking der kinderbijslagen, en een opslag, bestemd tot dekking der administratiekosten. Teneinde te voorkomen, dat een kinderbijslagfonds, waarbij veel arbeiders met groote gezinnen verzekerd zijn, in een ongunstiger positie, zou

komen te verkeeren dan een fonds, dat slechts weinig arbeiders met groote gezinnen onder zijn verzekerden telt, is een kinderbijslagvereveningsfonds in het leven geroepen. In dit vereveningsfonds moet elk kinderbijslagfonds na afloop van een boekjaar storten het batig saldo tusschen bijdragen en kinderbijslagen over dat jaar of het ontvangt uit dit fonds het nadeelig verschil tusschen kinderbijslagen en bijdragen.

De verevening beperkt zich tot de kinderbijslagen en de bijdragen. Zij strekt zich niet uit tot de administratiekosten der kinderbijslagfondsen. Op deze wijze is een prikkel tot zuinig beheer voor die fondsen behouden.

Bij besluit van 23 December 1941 heeft de secretaris-generaal aan het bestuur van het kinderbijslagvereveningsfonds de bevoegdheid gegeven, in afwachting van de definitieve verevening, voorloopige vereveningen te doen plaats hebben 7). Per 1 Mei 1942 heeft een voorloopige verevening over 1941 plaats gevonden. Verder heeft het bestuur van het kinderbijslagvereveningsfonds bepaald, dat in den vervolge jaarlijks twee voorloopige vereveningen zullen plaats vinden en wel één, per 1 November, over het eerste halfjaar van het loopende kalenderjaar en één, per 1 Mei, over het tweede halfjaar van het voorafgegaane kalenderjaar.

De invoering van de voorloopige verevening heeft belangrijke administratieve vereenvoudiging gebracht. Kinderbijslagfondsen, die een tekort hebben, ontvangen dit spoediger terug; kinderbijslagfondsen, die een overschot hebben, kunnen dit eerder afdragen. Het over en weer betalen van rente, zooals oorspronkelijk was voorgeschreven, is hierdoor overbodig geworden 8).

Cijfers over 1941.

Zooals bij de bespreking van de verevening reeds is uiteengezet, bestaat de premie voor de Kinderbijslagwet uit een bijdrage, bestemd tot dekking der kinderbijslagen, en een opslag, bestemd tot dekking der administratiekosten. De secretaris-generaal stelt elk jaar opnieuw voor alle kinderbijslagfondsen de bijdrage vast en voor het Rijkskinderbijslagfonds (Raden van Arbeid) ook den opslag. Voor de jaren 1941, 1942 en 1943 is de bijdrage vastgesteld op 0,94 % van het voor premiebetaling in aanmerking komende loon en de opslag voor het Rijkskinderbijslagfonds op 0,06 % 9). De erkende bedrijfsverenigingen hebben voor de bij hen aangesloten werkgevers den opslag eveneens op 0,06 % bepaald. In de genoemde jaren heeft de premie voor de Kinderbijslagwet dus 1 % bedragen.

Over 1941 is in totaal aan premie ontvangen f 16.056.744,—, waarvan f 15.093.339,38 aan bijdragen en f 963.404,62 aan opslag.

De verhouding tusschen de ontvangen bijdragen en de uitgekeerde kinderbijslagen blijkt uit het volgende staattie.

	Ontvangen bijdragen	Uitgekeerde kinderbijslagen
Bedrijfsverenigingen	f 12.995.581,66	f 10.822.563,88
Rijkskinderbijslagfonds	f 2.097.757,72	f 2.025.465,52
Totaal	f 15.093.339,38	f 12.848.029,40

Na de verevening over 1941 had het kinderbijslagvereveningsfonds derhalve een overschot aan ontvangen bijdragen van f 2.245.309,98. De kosten van het kinderbijslagvereveningsfonds hebben over dat jaar f 4.591,80

7) Ned. Stct. 1942, no. 16.

8) Vgl. A. C. M. van de Ven, „Het stelsel der verevening in de kinderbijslagverzekering“, „De Sociale Verzekeringsgids“, Maart 1942.

9) Voor instellingen van weldadigheid, voorkomende op de lijst, bedoeld in artikel 3 der Armenwet, bedraagt de bijdrage sinds 1 Januari 1942 0,44 %.

Voor premiebetaling komt slechts in aanmerking het loon tot acht gulden per dag. Bedraagt het loon van een arbeider meer dan acht gulden per dag, dan behoef over dat meerdere geen premie te worden betaald.

5) Ned. Stct. 1941, no. 175.

6) Een overeenkomstige wijziging is bij besluit van denzelfden datum in de Ziektewet aangebracht. Vgl. Magda te Winkel, „Over den verzekeringsplicht van publiekrechtelijke lichamen“, „De Sociale Verzekeringsgids“, Januari 1942. Overigens is den laatstentijd twijfel gerezen, of met de bij het besluit van 28 Juli 1941 vastgestelde redactie het doel, alle personen in dienst van publiekrechtelijke lichamen onder de wet te doen vallen, metterdaad wordt bereikt.

bedragen, zoodat dit fonds over 1941 een batig saldo had van f 2.240.718,18.

Gelet op deze cijfers kan men zeggen, dat de vóór de invoering der wet geuite, door de Regeering gedeelde, verwachtingen, dat met een premie ad 1 % van het voor premiebetaling in aanmerking komende loon zou kunnen worden volstaan, zijn vervuld¹⁰⁾.

Of intusschen de opslag ad 0,06 % voldoende is geweest om voor elk kinderbijslagfonds de administratiekosten te dekken, moet worden betwijfeld. Het Rijkskinderbijslagfonds had een nadeelig saldo over de administratiekosten van f 260,26¹¹⁾, en men mag aannemen, dat ook voor verschillende bedrijfsverenigingen de opslag niet voldoende zal zijn geweest om de administratiekosten te dekken. Men bedenke evenwel, dat deze kosten in het jaar van de invoering der wet hooger zullen zijn geweest dan zij in de volgende jaren zullen zijn.

In totaal zijn in 1941 165.249 kinderbijslagboekjes uitgereikt, welke betrekking hadden op 356.762 kinderen, voor wie recht op kinderbijslag bestond. De uitkeering van kinderbijslag vangt aan bij het derde kind beneden den leeftijd van 15 jaar. De arbeiders, aan wie voor 1941 een kinderbijslagboekje is uitgereikt, hadden dus tezamen 687.260 kinderen beneden 15 jaar¹²⁾.

De tijdelijke verhooging van de uitkeeringen ingevolge de Kinderbijslagwet.

Bij besluit van de secretarissen-generaal van de Departementen van Sociale Zaken en van Financiën van 30 November 1942 zijn, te rekenen van 1 October 1942, de uitkeeringen ingevolge de Kinderbijslagwet tijdelijk verhoogd¹³⁾. Ingevolge dit besluit ontvangen de arbeiders met een loon per dag van f 4,— of minder in totaal f 0,20 kinderbijslag per dag en per kind, de arbeiders met een loon per dag van meer dan f 4,— f 0,25 kinderbijslag. De aanvankelijk naar vier klassen gedifferentieerde bijslag heeft dus een meer eenvormig karakter gekregen.

De kosten van deze verhooging van den bijslag komen ten laste van den Staat. De Staat bestrijdt deze kosten uit de opbrengst der vereveningsheffing. Dit verklaart, dat de premie op 1 % van het loon kon worden gehandhaafd.

Men moet dit besluit zien als een poging den grooteren arbeidersgezinnen althans eenigermate tegemoet te komen in de stijging der kosten van het levensonderhoud, nu een algemeene loonsverhoging uitgesloten is en door de strengere handhaving van de loonstop ook partieele loonsverhogingen steeds minder worden toegestaan¹⁴⁾.

De jongste wijziging.

In dit licht moet men ook zien de laatste wijziging, welke in de Kinderbijslagwet is aangebracht bij besluit van den secretaris-generaal van 15 Juni 1943¹⁵⁾. Daarbij is met ingang van 1 Januari 1944 de leeftijdsgrens der kinderen, ten aanzien van wie recht op kinderbijslag bestaat, verhoogd van 15 op 18 jaar, en zijn met kinderen beneden den leeftijd van 18 jaar gelijkgesteld kinderen van 18, 19 en 20 jaar, die het dagonderwijs volgen aan een inrichting voor algemeen vormend- of vakonderwijs, derhalve kinderen, die nog een volwaardige school- of vakopleiding ontvangen. Het is duidelijk, dat deze maatregel een belangrijke uitbreiding van het onder de kinderbijslagverzekering vallende aantal kinderen tengevolge zal hebben. Voor het jaar 1944 zal premieverhoging

¹⁰⁾ Vgl. H. E. B. Schmalhausen, „Het verzekerd loonbedrag en de te verwachten uitgaven inzake het voor-ontwerp Kinderbijslagwet”, in „E.-S. B.” van 23 Maart 1938.

¹¹⁾ „Verlag omtrent den staat der Rijksverzekeringsbank en hare werkzaamheden in het jaar 1941”, blz. 61.

¹²⁾ Vgl. A. Dijkshoorn, „Merkwaardige cijfers van het eerste jaar kinderbijslag”, „De Sociale Verzekeringssgids”, Januari 1943.

¹³⁾ Ned. Stct. 1943, no. 19.

¹⁴⁾ Vgl. W. F. de Gaay Fortman, „Overheidsmaatregelen tot beheersching van het loonpeil”, in „E.-S. B.” van 20 Januari 1943.

¹⁵⁾ Ned. Stct. 1943, no. 167.

dan ook niet achterwege kunnen blijven, al zal deze misschien eenigszins getemperd kunnen worden door de in het kinderbijslagvereveningsfonds nog aanwezige overschotten van vroegere jaren.

Men kan over deze wijziging verschillend oordeelen. Zoo verdienen in arbeidersgezinnen tal van kinderen beneden 18 jaar reeds zelf, en men kan de vraag stellen, of de maatregel betreffende de kinderen tusschen 18 en 21 jaar, die nog een opleiding ontvangen, onder de huidige omstandigheden veel beteekenis zal hebben. Moeilijk kan echter worden ontkend, dat de Kinderbijslagwet in haar geheel in het kader van onze sociale wetgeving, juist in de moeilijke omstandigheden, waarin ons volk thans verkeert, een nuttige functie vervult. Het is in dit verband interessant te herinneren aan een uittaling van prof. Aalberse bij de algemeene beraadslagingen over de Rijksbegroting voor 1934 in de Tweede Kamer. Prof. Aalberse had in eersten termijn aangedrongen op de instelling van een Rijkskinderfonds, doch de Regeering had dit afgewezen, daar zij het onverantwoord achtte aan de industrie nieuwe lasten op te leggen.

In tweeden termijn herhaalde de heer Aalberse zijn wensch met een beroep op zijn ervaring als Rijksbemiddelaar, welke hem geleerd had, dat men niet alleen bij de arbeiders, maar ook zelfs bij de werkgevers opzag tegen loonsverlagingen, omdat men dan kwam tot weeklonen, waarvan een gezin met een eenigszins groot aantal kinderen onmogelijk meer kon bestaan. Prof. Aalberse was daarom van meening, dat de door de Regeering gewenschte aanpassing der loonen in veel gevallen gemakkelijker zou zijn tot stand gebracht, indien een behoorlijke regeling van kinderbijslagen in de industrie had bestaan (Handelingen Tweede Kamer, zitting 1933/34, blz. 299).

Dit betoog is opnieuw actueel. Nu de loonen niet mogen worden verhoogd, en door de stijging der kosten van het levensonderhoud, relatief zijn gedaald, is er een krachtige aandrang tot verbetering van de bestaande kinderbijslagregelingen. Men denke aan de verhoging van den in het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934 geregelden kinderbijslag tot ten minste f 150,— per kind en per jaar, ongeacht het salaris van den betreffenden ambtenaar, en aan de geschetste verhoging en uitbreiding van den wettelijken kinderbijslag. Voorts hebben tal van werkgevers getracht naast de wettelijke regeling nog eigen kinderbijslagregelingen in te voeren. Zoo biedt, waar loonsverhoging niet mogelijk is, aan bepaalde groepen van arbeiders de kinderbijslag eenig soulaas.

W. F. DE GAAY FORTMAN.

DE INDEELING VAN HET RIJK IN AMBTSGEBIEDEN.

In de Studierubriek van „Arbeidsbestel”, 2e Jaargang no. 5, Mei 1943 (blz. 123) is aandacht geschonken aan een probleem, dat de algemeene aandacht verdient, het vraagstuk nl. van de indeeling van ons land, ten behoeve van den openbaren dienst, in „districten, gewesten, inspecties of welke namen men ook aan zekere ambtsgebieden gegeven mag hebben”.

Hoewel de redactie aan het verschijnsel, dat „de grenzen dier ambtsgebieden kris-kras door elkander loopen en oogenschijnlijk zonder systeem of hoogstens volgens een systeem voor iederen tak van dienst afzonderlijk zijn getrokken”, de algemeene vraag verbond, „een beschouwing te leveren over deze indeeling van ambtsgebieden en de daaraan ten grondslag liggende methoden in het algemeen, legde zij het accent op de indeeling van de ambtsgebieden der gewestelijke arbeidsbureaux en vroeg zij bepaalde suggesties met het oog op een eventuele reorganisatie van het Rijksarbeidsbureau, waarbij het aantal gewestelijke bureaux, vermindering zou ondergaan.

Intusschen, het spreekt vanzelf, dat het vraagstuk ook

verdient te worden gezien uit het oogpunt van de organisatie van den openbaren dienst in het algemeen. Immers, meer dan ooit moet met nadruk de vraag worden gesteld, hoe het bestuursapparaat op de meest doelmatige wijze zal worden ingericht, nu de Overheid in toenemende mate over het welzijn van ons volk te beslissen krijgt en allerlei bestuursinstanties op sociaal en economisch terrein een overheerschende positie hebben gekregen.

Van deze zeer algemeene vraag is het door „Arbeidsbestel” aangeraakte probleem een onderdeel, dat en voor de organisatie van den openbaren dienst op zichzelf, en voor het publiek belangrijke aspecten heeft.

De literatuur heeft voor dit probleem vooral belangstelling gehad, wanneer het ging om die indeelingen, die men op het oog heeft als men spreekt van de territoriale decentralisatie: de indeeling van het Rijk, de onderverdeling in provinciën en gemeenten, die uiteraard nog steeds de basis is, wanneer het gaat om het trekken van grenzen, om het indeelen van bevolkingsgroepen. Niet in dezen zin, dat men alleen geheele provinciën of geheele gemeenten bij de te vormen nieuwe ambtelijke districten indeelt, doch wel in dezen, dat zij de ambtelijke geografie beheerschen en steunpunten bieden bij het overwegen van het grensbeloop.

Het zou verleidelijk zijn, een beschouwing als deze te openen met een betoog over onze provinciale en gemeentelijke grenzen. Daaraan is echter, vooral voorzoo veel de gemeenten betreft, reeds in zoo ruime mate aandacht geschonken, dat het binnen het raam van dit artikel niet mogelijk zou zijn, het onderwerp ook maar summier te behandelen. Wel verdient hier vermelding, dat zich eerst sedert korten tijd het inzicht heeft baan gebroken, dat dit vraagstuk, dat jarenlang slechts werd beschouwd als een punt van zuiver practisch staatsbeleid, beheerscht door utiliteitsoverwegingen (al werd veel verzet gemotiveerd met eerbiedwaardige staatkundige en historische motieven), object behoort te zijn van economische en sociografische analyse en studie, alvorens een in allen deele verantwoordte oplossing kan worden gevonden. Men weet, dat in Noord-Holland onder voorzitterschap van Prof. Dr. H. M. ter Veen een provinciale commissie dezen omvangrijken arbeid voor het geheele gebied der provincie heeft ter hand genomen. In dit verband zij er eveneens aan herinnerd, dat Prof. W. E. Boerman reeds in 1926 de aandacht vestigde op de wenschelijkheid, bij het trekken van grenzen voor provinciën en gemeenten rekening te houden met economisch-geografische factoren¹⁾.

Onze Overheid heeft practisch gedurende de geheele vorige eeuw met de indeeling van het Rijk in provinciën en gemeenten kunnen volstaan. Alleen voor den arbeid van verschillende takken van directe rijkszorg (als: rechtspraak, belastingdienst, waterstaat, posten en telegrafie, toezicht onderwijs, toezicht volksgezondheid, veterinair staatstoezicht, ijk en herijk maten en gewichten e. a.) waren andere indeelingen gemaakt, al sloten die zich toch ook weer in tal van opzichten bij de gebruikelijke territoriale indeelingen aan. M. a. w., ons openbaar bestel droeg jarenlang als karakteristiek kenmerk de verwezenlijking van de territoriale decentralisatiegedachte, waarvan de achtergrond uiteraard moet worden gezocht in onze staatkundige geschiedenis.

Territoriale decentralisatie niet meer voldoende.

Omstreeks het begin der twintigste eeuw begon een nieuwe ontwikkeling. Het openbaar bestuur werd bij tal van nieuwe opgaven betrokken. Zijn bemoeiingen namen toe in allerlei richting. Rijk en gemeenten, later ook de provinciën, ontwikkelden een activiteit als nooit tevoren. Hiermede ging gepaard het verschijnsel van den grooteren samenhang der belangen van de verschillende bevolkingsgroepen, gevolg mede van de enorme vergemakkelijking van het verkeer. En spoedig rijpte het inzicht, dat, zooals

Prof. Struycken het formuleerde in 1912²⁾, de differentiatie der belangen te groot bleek, dan dat ze in het schema van gemeentelijke, provinciale en rijksbemoeiing een adequate verzorging konden vinden.

De gedachten zijn sedert verschillende richtingen uitgegaan.

Een uitnemende beschouwing daaromtrent vindt men in de dissertatie van Mr. J. in 't Veld, getiteld „Nieuwe vormen van decentralisatie” (Samsom 1929). Ook zij verwezen naar een studie van Prof. van Poelje („Vormen van decentralisatie”, „Gemeentebestuur” 1926). Er is gepleit voor vergrooting van het gebied der gemeenten; voor nieuwe associatievormen van gemeenten (waarvoor het wetsontwerp Cort van der Linden van 1915; Bijlagen Handelingen Tweede Kamer, zitting 1914/1915, nr. 315, het eerst de basis had willen leggen); voor een nieuwe corporatie tusschen gemeente en provincie; zoomede voor een voor ons staatsrecht vrijwel nieuwe figuur, de zgn. doelcorporatie, die erkenning vond bij de Grondwetswijziging van 1922 (art. 194, thans art. 155).

Wij komen hier in de kern van het vraagstuk van den nieuweren tijd: hoe vinden wij de adequate vormen, waarop Struycken doelde?

Het stond vast, dat de territoriale decentralisatie, die in het statische beeld van de 19^e eeuw den hoofdtoon vormde, niet meer aan de moderne eischen kon voldoen. Er was tweërlei eisch: regeeren, voor bepaalde voorzieningen, in ander, vaak grooter verband dan binnen het raam der afzonderlijke gemeenten mogelijk was; regeeren ook op anderen grondslag dan op dien der door de kiezers gekozen vertegenwoordiging, tengevolge n. van de noodzakelijkheid der specialisatie in het openbaar bestuur, die met het nauwere verband tusschen Overheid en maatschappij onvermijdelijk moest samengaan.

De verticale decentralisatie.

Zoo verbleekte langzamerhand de beteekenis der territoriale decentralisatie en zag zij zich verdringen, op verschillend gebied, door wat men pleegt te noemen de verticale decentralisatie. Onder verticale decentralisatie (in tegenstelling tot de horizontale van de gebiedscorporatie) verstaat men dan de verdeling van de Rijks- en provinciale overheidstaak over de onderscheiden takken van dienst, aan welke men bepaalde onderdeelen van de overheidstaak ter verzorging opdraagt over het geheele Rijks- of provinciale gebied, onder opperleiding van de Departementen van algemeen bestuur, resp. van het provinciale bestuur.

Het is deze verticale decentralisatie, die, met doorbreking hier en daar van de territoriale, hand over hand in omvang en beteekenis is toegenomen, ook ongeacht de vlucht, die zij tijdens de bezetting nam. Men denke aan de sociale verzekeringswetgeving, die het grootsche Rijksverzekeringsapparaat in het leven riep met de Rijksverzekeringsbank aan den top en een geheel afzonderlijk systeem voor de rechtspraak, met als hoogste orgaan den Centralen Raad van Beroep. Men denke aan de reorganisatie der Kamers van Koophandel en Fabrieken bij de wet op de Kamers van Koophandel (Staatsblad 1920 nr. 152), waardoor de gemeentelijke Kamers zijn opgeheven; aan de oprichting, in 1914, van een Centrale Rijks-Arbeidsbeurs, sedert 1916 Rijksdienst voor Werkloosheidsverzekering en Arbeidsbemiddeling, geconsolideerd door de wettelijke regeling van 1930 (Arbeidsbemiddelingswet), gevolgd door de oprichting van het Rijksbureau met de gewestelijke arbeidsbureaux in 1940, ingevolge het besluit van den Secretaris-Generaal van het Departement van Sociale Zaken van 24 September 1940 (Verordeningenblad 166/1940) waardoor de gemeentelijke bemoeiingen met de arbeidsbemiddeling zijn opgeheven; aan den overgang der gemeentelijke radio-distributiecentrales naar het Rijk in 1940, krachtens de

¹⁾ „Gemeentebestuur” 1926, blz. 447 v.v.

²⁾ „De gemeenten en haar gebied”, blz. 4.

verordening 232/1940; aan de inrichting van Rijks- en provinciale wegenplannen krachtens de wet van 30 Dec. 1926, S. 464; aan de Rijksbemoeiingen met het autobusverkeer krachtens het Reglement Autovervoer personen van 1937 (thans wet autovervoer personen), en met de vrachtverdeling in de binnenscheepvaart, krachtens de wet van 5 Mei 1933, S. 251; aan de electriciteitswet van 1938, welke een meer omvangrijke Rijksbemoeiing bracht met de electriciteitsvoorziening; aan de toenemende Rijkszorg voor de werkverruiming; de Rijksbemoeiingen met de vestiging van bedrijven krachtens de Vestigingswet kleinbedrijf van 1937; de oprichting van den Rijksdienst voor het nationale plan. Voegt men daaraan toe, wat in verband met de oorlogsomstandigheden tijdens de bezetting aan geheel of vrijwel geheel zelfstandige nieuwe Rijksadministraties is gegroeid op het gebied der voedselvoorziening, der luchtbescherming, van de brandweer, het politiewezen, de bevolkingsadministratie, enz., dan ziet men langzamerhand een geheel ander beeld ontstaan van den openbaren dienst, in het bijzonder, wanneer men bovendien let op de nieuwe rechtsfiguur, die tijdens de bezetting in overvloedige mate toepassing heeft gevonden, t.w. de doelcorporatie, bedoeld in de artt. 152 t/m 154 der Grondwet (publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie).

Deze rechtsfiguur maakt het beeld al weer gecompliceerder, al kunnen deze lichamen in de tegenstelling verticale-horizontale decentralisatie gewoonlijk tot de eerstgenoemde worden gerekend, doordat hun taak zich gewoonlijk over het geheele Rijksgebied uitstrekt, zulks in tegenstelling met de van ouds bekende doelcorporatie. Ik heb hiermede het oog op de belangrijke reeks groote en kleine openbare lichamen, die van oudsher een bijzondere plaats in ons land hebben ingenomen en die in de geschiedenis van het ontstaan van onzen bodem van overheerschende beteekenis zijn geweest, t.w. de waterschappen, waarvan verscheidene zich reeds eeuwenlang kwijten van de hun toegewezen speciale overheidstaak. Ook zij vervullen een functie in het gedecentraliseerde bestuurssysteem, zoowel door hun speciale bestuurstaak als door de beperking van het gebied waarover zij hun werkingsfeer uitstrekken.

Het overzicht is nog niet volledig.

In toenemende mate is voor ons land van beteekenis de samenwerking van gemeenten. Op allerlei terrein hebben de gemeenten de handen ineengeslagen om langs den weg van samenwerking aan de ingezetenen van soms uitgestrekte rayons bepaalde overheidsvoorzieningen ten goede te doen komen. Zoo zijn er allerlei kringen ontstaan, voor afzonderlijke voorzieningen, die men „gemeenten ad hoc” zou kunnen noemen en die ook in dezelfde omgeving volstrekt niet samenvallen, al zal dat wel eens het geval zijn. Zoo zijn er groepen plattelandsgemeenten, die gezamenlijk een schoolartsdienst verzorgen, een wijkverpleging organiseren, een school voor buitengewoon lager onderwijs in stand houden, een gasfabriek of waterleiding exploiteeren, een vleeschkeuringsdienst, een distributiedienst hebben opgericht, enz. Evenzeer omvangrijk is de taak, door stad en platteland in samenwerking ten uitvoer gebracht, doordat de stad krachtens wet of overeenkomst haar inrichtingen openstelt voor de omliggende gemeenten, dan wel doordat stedelijke diensten hun zorgen ook over het omliggende platteland uitstrekken. Zoo is in den loop van den tijd ons land overdekt door een dicht net van gemeentelijke samenwerkingskringen, waarvan het onmogelijk is, ook maar bij benadering een schets te geven.

En zoo is het begrijpelijk, dat de vraag wordt gesteld: is er bij de vorming van steeds nieuwe rayons voor allerlei onderdeelen van den openbaren dienst niet een teveel? Moet er niet worden gestreefd, zoowel in het belang van den Staat als van het publiek, naar een vereenvoudiging?

Voorop ga de opmerking, dat de territoriale decen-

tralisatie haar eigen geschiedenis en haar eigen wezen heeft. Zij hangt samen met het staatkundig inzicht van ons volk en met behoeften van algemeenen aard.

In beginsel kunnen de provinciën en de gemeenten zich alle belangen aantrekken, waarvan hogere instanties de regeling niet aan zich hebben getrokken. Daardoor is de grondgedachte der provinciale en vooral der gemeentelijke indeeling gericht op wezenlijken samenhang van belangen van algemeenen aard bij een bevolkingsgroep, die zich door dien samenhang in grooter of kleiner verband een eenheid gevoelt. Dit onderstelt ook een verband in socialen en eveneens in economischen zin. Uiteraard spreekt dit sterker bij de gemeente dan bij de provincie, waar de historie en de daarin verankerde geleidelijke groei der verschillende deelen van ons volk de voornaamste rol spelen.

De vraagstelling bij de gebiedsomschrijving.

Het vraagstuk van de gebiedsomschrijving van provincie en gemeente is derhalve een probleem, dat aan de hand van geheel andere criteria moet worden opgelost dan de vraagstukken, welke met de verticale decentralisatie samenhangen. Hier heeft men niet te doen, als bij provinciën en gemeenten, met een samenvatting in één gezagscentrum van tal van overheidsbemoeiingen op een beperkt territorium, doch met een tot een afzonderlijk geheel gevormd onderdeel der rijkshuishouding (de provinciale huishouding laat ik verder buiten beschouwing), dat zijn bestemming vindt in de behartiging van één bepaalde overheidstaak. Het ambtelijk apparaat heeft tot opdracht, dit onderdeel zoo goed mogelijk aan zijn bestemming te doen beantwoorden en den dienst goed te doen functionneeren. Het is dus vooral een vraag van organisatie, die tot oplossing moet worden gebracht.

Bij die organisatie staan, naar mij voorkomt, vier vragen op den voorgrond:

a. heeft de dienst behoefte aan verdere specialisatie en splitsing naar de behoeften, waarin moet worden voorzien?

b. is er verband met economische of geografische gesteldheid of met bevolkingsdichtheid?

c. vordert de dienst een nauw contact met de bevolking of met de plaatselijke autoriteiten?

d. laat de functie van den dienst toe of maakt zij het gewenscht of noodzakelijk, regelmatig nauw contact te zoeken met reeds bestaande takken van dienst?

Ad a.

Aan verdere specialisatie ontkomt bijna geen enkele tak van overheidsbemoeiing. Er zijn er (de P.T.T.), die dit in hun naam tot uitdrukking brengen. Maar men ziet het verschijnsel ook bij andere diensten, bijv. het staats-toezicht op de volksgezondheid: onder een viertal hoofdinspecteurs voor het geheele Rijk (resp. medisch hoofdinspecteur, pharmaceutisch hoofdinspecteur, hoofdinspecteur der volkshuisvesting, vétérinaire hoofdinspecteur) zijn in de inspecties (voor elke hoofdinspectie anders begrensd) inspecteurs werkzaam. De voor het geheele Rijk aangewezen inspecteur voor de drankbestrijding wordt bijgestaan door adjunct-inspecteurs.

Het Rijk heeft één inspecteur der gymnasia, zoo ook voor de lycea, daarentegen vier inspecteurs, die ieder in een bepaald ressort het geheele middelbaar onderwijs onder hun toezicht hebben. Het nijverheidsonderwijs staat onder toezicht van een inspecteur-generaal, geassisteerd door drie inspectrices voor het nijverheidsonderwijs voor meisjes in bepaalde ressorten en vier inspecteurs voor het andere nijverheidsonderwijs, eveneens in bepaalde rayons. Hetzelfde verschijnsel is te constateeren bij den dienst der belastingen.

Het spreekt vanzelf, dat de eischen van den dienst hier den doorslag moeten geven. Kan het veld van arbeid wetenschappelijk of technisch niet door één functionaris geheel worden beheerscht, dan is splitsing naar de vorming

der met de leiding te belasten hoofdamttenaren onvermijdelijk.

Ad b.

Hier ontstaat het vraagstuk der districtvorming. Is de afstand van het centrum naar de periferie te groot om den dienst goed te doen functioneeren, dan ontstaat er behoefte aan territoriale decentralisatie binnen den dienst.

Die behoefte kan het gevolg zijn van de geografische gesteldheid (waterstaat) of van bevolkingsdichtheid, (rechterlijke macht, notariaat, toezicht middelbaar-, nijverheids- en lager onderwijs, verkeersinspectie, keuringsdienst van waren, registratie, bewaarder hypotheek en kadaster). Ook de economische gesteldheid kan tot bepaalde indeelingen leiden (gebieden der Kamers van Koophandel en Fabrieken vóór de met ingang van 1 April 1942 ingevoerde wijziging, land- en tuinbouwconsulenten, veertsenijkundig staatstoezicht, arbeidsinspectie).

Ad c.

De eisch van geregeld en nauw contact met de bevolking of met plaatselijke autoriteiten heeft evenzeer territoriale decentralisatie tot onvermijdelijk gevolg. (Raden van Arbeid, gewestelijke arbeidsbureaux, post-, telegraaf- en telefoonkantoren, dienst der belastingen, inspectie brandweer, inspectie luchtbescherming).

Ad d.

Men krijgt den indruk, dat bij de oprichting van een nieuwen dienst deze eisch gewoonlijk uit het oog wordt verloren. Dat daaraan vooral in het steeds gecompliceerder wordend Rijksbestuur aandacht moet worden geschonken, ligt voor de hand. Immers, een nauwkeurige analyse van de functies van elk tak van dienst kan leiden tot de slotsom, dat er dubbel werk wordt verricht; dat er vereenvoudigingen zijn te bereiken, niet alleen voor den dienst, doch ook voor het publiek. Het spreekt eveneens vanzelf, dat een dergelijke vergelijkende analyse moeilijker wordt naarmate de rayons, waarover de diensten hun bemoeiingen uitstrekken, verschillen in omvang. Maar ook overigens is het een eisch van doelmatige administratie, dat de ressorten van aan elkaar verwante diensten zooveel mogelijk gelijk zijn. Dat bevordert de samenwerking tusschen de diensten, het bespaart het publiek allicht extra moeite en tijdverlies. Zoo behooren de ressorten bijv. van de inspecties van de werkverruiming met die van de gewestelijke arbeidsbureaux (die voor de aanwijzing der werkloozen zorg dragen) en van de Raden van Arbeid (die op allerlei verzekeringstechnische vragen van tal van arbeiders het antwoord hebben te geven), zoo eenigszins mogelijk, samen te vallen.

Natuurlijk zijn er diensten, waarvoor verschillende van de bovengenoemde factoren tegelijk gelden, zij het in verschillende mate; ook zijn er, waarvoor geen bepaalde tot decentralisatie dwingende factor valt aan te wijzen. Centralisatie is dan een voordeel.

Wij stelden hier eenige algemeene vragen, die bij de organisatie van een nieuwen tak van dienst rijzen. Komt men op grond der bovengestelde desiderata tot bepaalde antwoorden met betrekking tot een bepaalden dienst, dan volgt de vraag, hoe, indien men tot het trekken van rayons voor dien dienst wenscht over te gaan, de grenzen moeten worden bepaald. Dit hangt samen enerzijds met de omstandigheden, waarop wij reeds wezen, anderzijds met de eischen, waaraan het ambtelijk apparaat van dien dienst moet voldoen. Welke opgaven heeft het te vervullen? Kan de taak alleen door een tamelijk uitgebreid corps goed worden verricht? Of is het mogelijk, voor den te verrichten arbeid met een betrekkelijk klein corps te volstaan? (Men vergelijk bijv. de bezetting van de laboratoria en het aantal keurmeesters van de keuringsdiensten van waren met omvangrijke instituten als de Raden van Arbeid en de arbeidsbureaux). Hoe kleiner het ambtenaren-corps kan zijn, hoe meer, ingeval een verdeling der krachten over het geheele land onvermijdelijk is, de

neiging zal bestaan, groote districten te vormen. Omgekeerd zal het vereischte van veel personeel voor den te verrichten arbeid stimuleerend werken op de vorming van een groot aantal betrekkelijk kleine ressorten. Het wordt dan een afwegen van belangen, waarvan bij voorbaat niet is te zeggen, in welke richting de weegschaal zal doorslaan, vooral niet als tevens één of meer der boven sub a. tot d. vermelde vragen tot bevestigende beantwoording aanleiding geven. Maar het is al belangrijk, dat men zich er op bezint.

Op één eigenaardige verschijning in de ontwikkeling van ons bestuur in het laatste decennium moet ik nog wijzen: de „streek”, gecreëerd door het in 1931 in de Woningwet ingevoerde streekplan, het plan, dat in groote lijnen de bestemming regelt van regionale gebieden, overeenkomstig de eischen van wat tegenwoordig met een weinig fraai woord planologie wordt genoemd: Deze streekplannen, waaromtrent in het besluit nr. 91/1941 op het Nationale Plan nadere regelen worden gegeven, zullen ongetwijfeld op den duur „rayonvormend” werken. In het groote verband van de verschillende behoeften ten aanzien van het wonen, het werken, de ontspanning en het verkeer hebben de streekplannen over een economisch-geografisch als eenheid te beschouwen gebied een samenstel van richtlijnen te geven, ter ordening van overheidsbemoeiingen en ter wering van onjuiste initiatieven met betrekking tot de bestemming van oppervlakten, binnen het plan besloten. De omlinjing van het streekplan zal van grooten invloed kunnen zijn en zal ongetwijfeld niet dan na diepgaande bestudeering van de economisch-geografische geaardheid van de „streek” worden vastgesteld. Is men eenmaal eraan gewend, de activiteit der Overheid met betrekking tot de hiergenoemde belangrijke onderdeelen der volkshuishouding te zien in dit grotere verband, dan zal bijv. voor gezamenlijke voorzieningen door gemeenten, het streekplangebied veelal geheel of ten deele tot basis worden genomen. Het zal evenwel nog geruime tijd duren, alvorens ons land met een net van streekplannen overdekt is, zoodat de rayonvormende werking vooralsnog gering zal zijn.

Wat den Rijksdienst betreft: het zou om redenen van zuinig beheer in het openbare bestuur aanbeveling verdienen, de differentiatie in de districtvorming bij de verschillende diensten zoo sober mogelijk te houden. De behoeften zijn verschillend en daardoor kunnen de ambtsgebieden voor uiteenlopende takken van overheidszorg dikwijls niet gelijk zijn. Maar waar dit voor den dienst geen bezwaar oplevert, bevordert men een samenval van rayons en zeker van rayons voor verwante overheidsbemoeiingen.

A. KOELMA

DE FRANSCHÉ OORLOGSSCHADEREGELING VOOR ONROERENDE GOEDEREN¹⁾.

Na de voorloopige beëindiging van de oorlogshandelingen in 1940 bleek, dat in Frankrijk een zeer belangrijke schade aan onroerende goederen was aangericht.

Toen de Franschen in 1940 voor de taak stonden de verwoeste steden en dorpen weder op te bouwen, hadden zij gebruik kunnen maken van de ervaringen, opgedaan in de jaren, volgende op die na den eersten wereldoorlog. Maar juist de ondervindingen uit die jaren zijn veelal onbevredigend geweest. Herhaaldelijk leest men de klacht, dat, terwijl de Overheid plannen in studie had, die aan nieuwe eischen van het verkeer en van de volksgezondheid moesten beantwoorden, de eigenaren intusschen

¹⁾ De gegevens voor dit artikel zijn voornamelijk ontleend aan de desbetreffende wetten, welke o. a. zijn gepubliceerd in het „Bulletin Législatif” van Dalloz, en aan het Fransche maandelijksche tijdschrift voor den wederopbouw „Urbanisme”.

op hun oude grond gebouwen optrokken van denzelfden vorm en vaak met dezelfde fouten als hun verwoeste huizen, waardoor het stadsaspect reeds was bedorven, voordat de plannen klaar waren. Het gebrek aan een centrale organisatie, die te werk ging volgens een van te voren opgemaakt plan, bleek hier duidelijk. Om een herhaling van deze fout te voorkomen werd in 1941 dan ook besloten tot een 10-jarig Wederopbouwplan, dat zou worden opgemaakt en uitgevoerd door een „Commissaire à la Réconstruction” — welke men tot op zekere hoogte kan vergelijken met den Nederlandschen Algemeen Gemachtigde voor den Wederopbouw —, in overleg en onder toezicht van andere overheidsorganen.

Om een overzicht te krijgen van de Fransche regelingen, die betrekking hebben op den wederopbouw, kunnen wij deze het beste beschouwen naar aanleiding van het onderscheid herstel en herbouw.

Regeling voor herstel en herbouw.

Herstel: het spreekt vanzelf, dat het na den wapenstilstand zaak was zoo spoedig mogelijk de beschadigingen van kleinen omvang te herstellen. Om deze herstelwerkzaamheden te stimuleeren, nam de Staat bij de Wet van 5 Augustus 1940 de helft van diè herstelkosten voor zijn rekening, welke niet méér bedroegen dan 100.000 Fr. Indien men in aanmerking neemt, dat in Augustus 1940 100.000 Fr. overeenkwam met ruim 5.000 Gld., dan kunnen wij aannemen, dat men hiermede toentertijd ook in Frankrijk een behoorlijke schade kon herstellen. De bijdrage in de kosten werd in het vooruitzicht gesteld zoowel voor woonhuizen als voor fabrieksruimten, met uitzondering van oude perceelen, waarvoor het om eenigerlei reden niet wenschelijk was, dat zij werden hersteld.

De uitvoering van deze wet moest spoedshalve wel worden opgedragen aan een bestaand overheidslichaam en wel aan de préfecten van de departementen, nl. de afdeling Waterstaat van de préfectuur. De getroffensten moesten een opgave indienen over het ontstaan en den aard van de beschadiging, waarbij tevens een gedetailleerd plan van herstel diende te worden overgelegd. Op grond hiervan adviseerde de dienst van Waterstaat den préfet bij het vaststellen van de bijdrage en gaf toestemming voor het herstel. Met de uitbetaling van de gelden werd het „Crédit National” belast. Wij vermelden dit hier, omdat het „Crédit National”, opgericht in 1919, indertijd was belast met de financiering van den wederopbouw van de verwoeste gebieden na den oorlog 1914—1918. Hier heeft men dus gebruik gemaakt van een instelling, die op het gebied van de financiering van den wederopbouw geen onbekende was. Voorzoover wij konden nagaan, is dit lichaam echter alleen ingeschakeld bij de financiering van herstelgevallen.

Herbouw: ook in Frankrijk wordt men voor een totaal verwoest pand slechts schadeloos gesteld, indien men een vervangend pand herbouwt. Van de normale herbouwkosten van het vervangende pand neemt de Staat nl. 80% voor zijn rekening en in bepaalde gevallen, bijv. van dringende woningvoorziening, zelfs 90%. De „Commissaire à la reconstruction” stelt op advies van een „Délégué régional” vast, hoeveel de normale kosten van het te herbouwen pand zullen bedragen, waarbij hij rekening houdt met „les conditions économiques et les habitudes locales”. De „Délégué régional” wordt op zijn beurt weer geadviseerd door een „Comité départemental de la reconstruction”, waarin ook een getroffen eigenaar zitting heeft. De getroffensten hebben bij de bepaling van de vergoeding van staatswege dus een adviseerende stem. Anders dan in Nederland, waar geen beroep tegen de vaststelling van de rijksbijdrage mogelijk is, staat op de beslissing van den „Commissaire à la reconstruction” beroep open bij een „Commission spéciale”.

Voorzoover de herbouw- of herstelkosten niet worden gedekt door de deelneming van den Staat, moet de ge-

troffene de resterende kosten uit eigen middelen bijpassen. De wet heeft echter een regeling getroffen, waardoor belanghebbenden gelden onder hypotheccair verband kunnen opnemen bij bepaalde aangewezen credietinstellingen, o.a. het „Crédit Foncier de France”. Tengevolge van het overheidstoezicht op het Fransche hypotheccaire credietwezen²⁾ mag een instelling als het „Crédit Foncier de France” slechts bouwcredieten ter beschikking stellen onder bepaalde voorwaarden. Hierdoor komt de thans geldende regeling in het kort hierop neer, dat de credieten aanvankelijk worden verstrekt voor den tijd van 3 jaar. Blijkt, dat de belanghebbende na drie jaren de gelden niet kan terugbetalen, dan worden de leeningen geconverteerd in leeningen, die aflosbaar zijn in annuïteiten over 25 jaar of meer, terwijl de rente inclusief onkosten de 4½% niet te boven mag gaan. Tot zekerheid van de terugbetaling krijgt de geldschietende instelling een hypotheccaire inschrijving op het desbetreffende perceel, welke in rang boven andere reeds bestaande hypothecken en voorrechten gaat (met uitzondering van het privilege voor gerechtelijke uitwinningskosten). Terwijl alle hypotheccaire inschrijvingen in Frankrijk eens in de 10 jaar moeten worden hernieuwd (zie artikel 2154 Code Civil), is de onderhavige inschrijving bovendien van dezen plicht vrijgesteld. Het bouwcrediet mag de helft van de waarde van het in onderpand te geven perceel niet overtreffen.

Van haar kant stelt de Staat tegenover de deelneming in de financiering van den wederopbouw aan de hypotheccabanken verschillende garanties. Zoo komen eventuele verliezen, die de hypotheccaire schuldeischer mocht lijden, als gevolg van maatregelen van de bezettende Overheid, in bepaalde gevallen voor rekening van den Staat. Het „Crédit Foncier” kreeg ook het récht op grond van de bouwcredieten pandbrieven uit te geven, om zich weer contante middelen te verschaffen.

Ook voor particulieren is het mogelijk gelden in den wederopbouw te investeren. Indien een acte van geldleening nl. uitdrukkelijk vermeldt, dat deze leening wordt verstrekt met het doel de herbouw- of herstelkosten te overbruggen, voorzoover deze niet worden gedekt door den Staat, zijn op de hypotheccaire inschrijving dezelfde uitzonderlijke voorwaarden van toepassing (dus eerste hypotheek, die rang neemt boven alle andere bestaande voorrechten, met deze uitzondering, dat hier wel steeds elke 10 jaar de hypotheccaire inschrijving moet worden vernieuwd).

Trekken wij ten aanzien van den herbouw en het herstel een vergelijking tusschen de Fransche en de Nederlandsche regels, dan komen wij tot de volgende opmerkingen:

a. In beide landen wordt oorlogsschade, zooals wij zagen, slechts vergoed, indien het beschadigde object hersteld of herbouwd wordt. Niet geheel juist pleegt men bij ons te spreken van den herbouwplicht, die op een getroffen rust voor het bedrag van de schadeloosstelling. Bij een plicht wordt de mogelijkheid voorondersteld, dat men de prestatie in rechte kan afdwingen. In het Nederlandsche Besluit op de Materieele Oorlogsschaden is daarvan geen sprake. Wel wordt op den getroffene een pressie uitgeoefend, doordat hij de bijdrage niet ontvangt, indien hij daarvoor niet herbouwt. Evenzoo probeert de Fransche regeling tot herbouw te bewegen, maar zij legt geen plicht op. Terwijl de Algemeen Gemachtigde voor den Wederopbouw bij ons in zeer uitzonderlijke gevallen een getroffen kan ontheffen van zijn herbouw„plicht”, kan de getroffen in Frankrijk zelf te kennen geven, dat hij niet tot herbouw wenscht over te gaan. Het afzien van den herbouw wordt hem echter niet aantrekkelijk gemaakt, aangezien in dat geval slechts een vergoeding wordt uitgekeerd van 30% van het bedrag, dat de Staat zou hebben geïnvesteerd, indien de eigenaar wél tot her-

²⁾ Bij de Wet van 28 Febr. 1852 werd het geheele hypotheccaire credietwezen onder staatstoezicht gesteld.

bouw was overgegaan. De Nederlandsche, getroffen, die zonder toestemming van den Algemeen Gemachtigde voor den Wederopbouw van den herbouw afziet, krijgt niets.

Bovendien kan bij de uitbetaling worden geëischt, dat dit bedrag geheel of gedeeltelijk op een bepaalde wijze wordt belegd.

b. Ten aanzien van de financiering van den herbouw valt het vooreerst op, dat de manier, waarop de schade-loosstelling voor het verwoeste pand wordt berekend, in beide landen verschilt. Terwijl men in Nederland de rijksbijdrage vaststelt naar de waardevermindering, die het pand heeft geleden door de beschadiging, gerekend naar de prijzen van 9 Mei 1940, gaat men in Frankrijk uit van de werkelijke herstelkosten. In Nederland worden de herbouwkosten gedekt door de rijksbijdrage, bijdragen à fonds perdu en hypothecaire leeningen, welke veelal van rijkswege worden verstrekt³⁾. In Frankrijk wordt de herbouw gefinancierd met de rijksbijdrage en met gelden onder hypothecair verband. Het wil ons voorkomen, dat het een voordeel van de Fransche regeling is, dat de hypothecaire geldleeningen door bestaande credietinstellingen, zooals het „Crédit Foncier de France” of door particulieren worden verstrekt. Aangezien dergelijke leeningen rang nemen boven alle bestaande rechten, zal dit ongetwijfeld een prikkel voor oude hypothecaire schuldeischers zijn om opnieuw geld in het onderpand te steken. Bij ons worden oude hypothecaire schuldeischers in zoverre beschermd, dat zij in rang gehandhaafd blijven voor tenminste het bedrag, waarvoor zij direct na de ramp—het onderpand hadden kunnen executeeren (d.w.z. de verkoopswaarde per 9 Mei 1940 van den grond en de restanten van opstallen). Nieuwe particuliere geldschietters komen daardoor steeds op den tweeden rang, tenzij zij bereid zijn de oude hypotheek over te nemen.

Onteigening.

Bij het ontwerpen van nieuwe stadsplannen heeft men ook in Frankrijk de onteigening niet kunnen missen. Terwijl men in Nederland in voorkomende gevallen veelal direct tot onteigening overgaat, wil de Fransche wetgever, dat de „Commissaire à la reconstruction” eerst probeert de voor de nieuwe plannen benodigde gronden door aankoop voor den Staat te verkrijgen. Deze koop moet geschieden tegen een prijs, te bepalen door den „Commissaire à la reconstruction”. Eerst indien men met den eigenaar niet tot overeenstemming kan komen, worden de desbetreffende perceelen onteigend. Bij de vaststelling van de onteigeningsvergoeding gaat men uit van den prijs van 1 September 1939, tenzij het niet door oorlogsgeweld beschadigde panden betreft. Deze laatste worden geschat naar de waarde op het oogenblik van de onteigening, waarbij men echter wel rekening zal moeten houden met de geldende prijsvoorschriften. Anders in Nederland, waar onteigening zonder oorlogsgeweldschade wordt geschat naar de waarde van 9 Mei 1940. In beide landen kan de onteigende bezwaren indien men tegen de onteigeningsvergoeding bij een „Commission spéciale”.

Een eigenaar, van wien de grond met daarop gebouwde opstallen wordt onteigend of die zijn grond ingevolge een onderlinge overeenkomst aan den Staat heeft afgestaan, krijgt het recht een vervangend pand te bouwen. Daarbij wordt een eigenaar, wiens pand slechts geringe schade heeft opgelopen, gelijk gesteld met den eigenaar van een niet verwoest pand. Beiden mogen volgens voorwaarden, neer te leggen in een besluit van den „Commissaire à la reconstruction”, tot herbouw overgaan. Ook kan de „Commissaire à la reconstruction” toestemmen, dat zij lid worden van een „Association Syndicale”, waarover wij nu komen te spreken.

³⁾ Zie P. O. Gruys, „Oorlogsmolestrisico” in „E.S.B.” van 28 Mei 1941.

Association Syndicale.

Evenals in Nederland, voornamelijk bij den wederopbouw van Rotterdam, stond men ook in Frankrijk voor de vraag, op welke wijze men alle eigenaren van een verwoest stadsdeel in de gelegenheid moet stellen tot herbouw over te gaan, indien enerzijds het nieuw ontworpen stadsplan niet toestaat, dat hetzelfde aantal panden, dat werd verwoest, wordt herbouwd, anderzijds dit stadsplan zulke hooge architectonische en diensten-gevolge ook financieele eischen stelt, dat de kleine eigenaar een nieuw pand in het algemeen niet kan bekostigen. In Rotterdam heeft men de oplossing gezocht in de stadsuitbreiding. De eigenaar, die om een of andere reden niet in de gelegenheid is om in het centrum een perceel te bouwen, kan elders een stuk grond toegewezen krijgen, waarop hij een bescheiden pand kan herbouwen, o.m. overeenkomstig zijn financieele draagkracht. In Frankrijk, waar deze moeilijkheden zich ongetwijfeld ook voordoen, heeft men de belangen van de eigenaren van verwoeste panden uit een bepaald woningcomplex of stadsdeelte gedwongen bijeengebracht in een semi-overheidslichaam, een zgn. „Association Syndicale” (in den vervolge aan te duiden met „Ass. Synd.”).

„Le commissaire à la reconstruction décide que la reconstruction sera soit effectuée par chaque propriétaire isolément, soit réalisée par une Association Syndicale” zegt het desbetreffende wetsartikel.

Deze belangen-gemeenschappen zijn in het Fransche administratieve recht niet vreemd. Evenals bij ons bijv. de Waterschappen, trof men ook in Frankrijk verenigingen van personen aan, die gezamenlijk bepaalde belangen behartigden, of voor gemeenschappelijke rekening bepaalde werken uitvoerden. De aard van deze werken (waterkeering, ontginning, het dempen van moerassen); was veelal van openbaar belang, zoodat de Overheid eenig toezicht daarop wilde hebben. Bovendien was het van belang, dat dezen instellingen geen belemmeringen in den weg werden gelegd bij de uitvoering van haar taak. Reeds in 1865 werd de „Ass. Synd.” bij de wet geregeld. Bij de organisatie van den wederopbouw van verwoeste stadsdelen heeft men teruggegrepen op deze oude figuur en in de wet van 11 Oct. 1940⁴⁾ is de „Ass. Synd.” nieuw leven ingeblazen.

Zoodra een stadsplan in groote trekken is ontworpen, kan de „Commissaire à la reconstruction” op advies van den Préfet van het Département bepalen, dat de eigenaren van onroerende goederen, die gelegen zijn binnen een door hem aangewezen grens — een zgn. „périmètre” — worden vereenigd in een „Ass. Synd.”. Dergelijke „Ass. Synd.” zijn, zooals de wet zegt, „des établissements publics de caractère temporaire, dotés de la personnalité morale et jouissant de l'autonomie financière”; (aan de „personnalité morale”, d.i. de rechtspersoonlijkheid van openbare lichamen, zijn verschillende voorrechten verbonden). Aan het hoofd van de „Ass. Synd.” staat een directeur, die de „Ass. Synd.” naar buiten vertegenwoordigt, de begroting vaststelt, betalingen doet, procedeeert, enz. Bij de vervulling van zijn taak wordt hij bijgestaan door het „Bureau de l'Association”. Eens per jaar moet de directeur verantwoording afleggen over het beleid aan de „Assemblée Générale” van alle leden van de „Ass. Synd.”. Elk lid van de „Ass. Synd.” heeft in de „Assemblée Générale” zooveel stemmen als hij volgens het kadaster oorspronkelijk onroerende goederen bezat binnen de „périmètre”. Alle gronden, die binnen de „périmètre” zijn gelegen met eventueel zich daarop bevindende gebouwen, al of niet beschadigd, gaan in vollen eigendom over op de „Ass. Synd.”. De „Commissaire à la Reconstruction” stelt op advies van het „Comité Régional” de prijzen vast

⁴⁾ De wet van 11 Oct. 1940 werd opnieuw gecodificeerd bij een wet van 12 Juli 1941 en daarna weer gewijzigd bij een wet van 7 Oct. 1942. Deze wetten kan men vergelijken met ons Besluit op de Materieele Oorlogsschaden.

naar de waarde van 1 September 1939. De bedragen worden geboekt op een rekening, welke voor elk lid van de „Ass. Synd.” wordt aangelegd.

Nadat de herbouwplannen definitief zijn vastgesteld, maakt de Directeur een herverkavelingsplan op. Ieder lid krijgt na den herbouw een geheel of een gedeelte van een perceel in eigendom toegewezen. Waarschijnlijk zullen de toekomstige eigenaren weinig of geen zeggenschap hebben bij het ontwerpen van de bouwplannen van hun toekomstige eigendommen. Zij zullen tot op zekere hoogte tevreden moeten zijn met hetgeen zij krijgen toegewezen. Daartegenover staat, dat de herbouwkosten van een complex woningen lager zullen zijn dan indien de getroffen afzonderlijk den herbouw ter hand had genomen. Omdat de „Ass. Synd.” een semi-overheidslichaam is, geniet zij als zoodanig faciliteiten, die den herbouw zullen bespoedigen en die een particulier bouwer niet zou hebben genoten.

In de Nederlandsche oorlogsschaderegeling missen wij een figuur als de „Ass. Synd.”. In het bijzonder voor getroffen eigenaren met geringe bijdragen en hoge hypothecaire schulden zal de „Ass. Synd.” nog mogelijkheden kunnen bieden om toch een deel van een onroerend goed terug te krijgen. Voorloopig zou een instelling als de „Ass. Synd.” voor de Nederlandsche wet in vele gevallen moeilijkheden opleveren, doordat deze niet, zooals in Frankrijk, den zgn. horizontaal gesplitsten eigendom kent. De eigendom van een flatwoning is in Frankrijk bijv. wel mogelijk, bij ons niet. De „Ass. Synd.” zal immers juist vaak tot gedeeltelijken eigendom van onroerend goed leiden.

Tenslotte een opmerking over een onderwerp, dat in de Fransche wetgeving anders is geregeld dan in de Nederlandsche oorlogsschaderegeling. In Frankrijk worden de bedragen, die de molestverzekeringsmaatschappijen uitkeeren, afgetrokken van de bijdrage, die de Staat uitkeert. De verzekerde krijgt dus minder van den Staat dan de niet-verzekerde. In Nederland worden alle verzekerden op gelijke wijze behandeld door de bepaling, dat de verzekeringsmaatschappijen bevrijd zijn van hun verplichting schadevergoeding uit te keeren tot het bedrag, dat de Staat aan bijdrage uitkeert. Bij ons kan een verzekerde in bepaalde gevallen in totaal meer krijgen dan de niet-verzekerde, omdat de verzekeringsmaatschappijen tot nu toe in het algemeen meer schade uitkeeren dan de Staat. In Frankrijk krijgt een getroffenene nooit méér dan het bedrag, dat de Staat uitkeert.

Conclusie: het was in de huidige omstandigheden niet mogelijk kennis te nemen van andere publicaties en commentaren dan die, welke wij bij den aanvang in een not vermeldden. Het bovenstaande kan dan ook niet meer geven dan een algemeenen indruk van de maatregelen, die in Frankrijk zijn getroffen om tot den herbouw van de geteisterde gebieden te komen. Het is niet mogelijk reeds nu een volledig oordeel uit te spreken over de Nederlandsche regeling in vergelijking met de Fransche. Daartoe zouden wij eerst moeten weten tot welke resultaten de toepassing van de regelingen in beide landen hebben geleid. Onze voorloopige indruk is echter, dat de Nederlandsche wetgeving den toets der kritiek ten aanzien van de Fransche zeer wel kan doorstaan.

Mr. W. H. DEKKER.

AANTEKENINGEN.

STATISTIEK DER RIJKSFINANCIËN 1942.

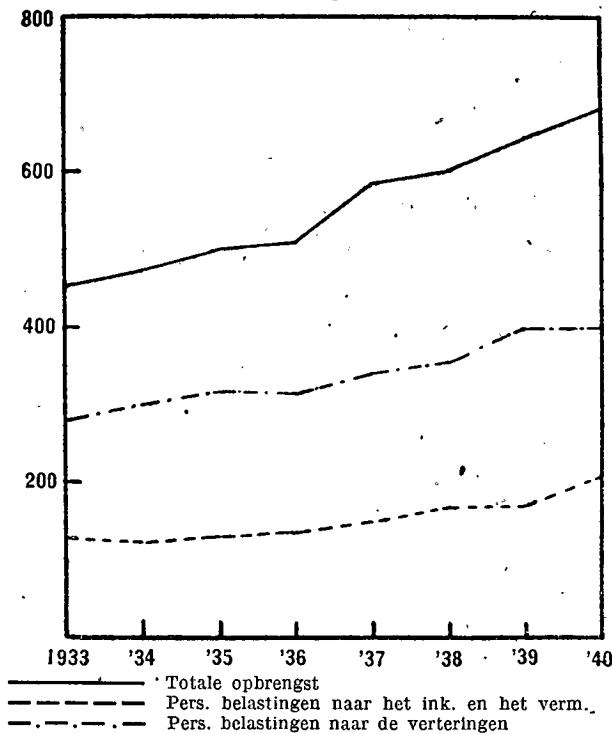
De Statistiek der Rijksfinanciën 1942 is de helft dunner dan haar voorgangster. Bovendien is zij met aanmerkelijk minder vertraging verschenen dan die over 1941. Twee redenen, welke een bespreking aantrekkelijk maken. Daar echter de Statistiek der Rijksfinanciën 1941 nog

in dezen jaargang uitvoerig is besproken¹⁾, willen wij er voor ditmaal mee volstaan eenige markante cijfers uit deze publicatie toe te lichten.

Opbrengst der rijksbelastingen.

De sterke stijging van de totale opbrengst der rijksbelastingen sinds 1933 heeft zich ook in 1940, het laatste jaar, waarover in deze statistiek cijfers beschikbaar zijn, voortgezet, en wel van f 645 miljoen in 1939 tot f 683 miljoen in 1940.

Opbrengst der rijksbelastingen in miljoenen guldens.

Hierbij valt op, dat deze stijging in 1940 werd veroorzaakt door een grootere opbrengst der persoonlijke belastingen naar het inkomen en het vermogen. Deze, op zichzelf groote stijging, is niet een gevolg van een toeneming van de onder de belasting vallende inkomens en vermogens; zij moet hoofdzakelijk worden verklaard, doordat over 1939/40 15 en over 1940/41 50 rijksopcenten op de gemeentefondsbelasting werden geheven, terwijl de opbrengst over 1939/40 geheel in 1940 werd verantwoord. De toeneming der belastingopbrengst in 1939 daarentegen werd voornamelijk teweeggebracht door een sterke toeneming van de persoonlijke belastingen naar de verteringen, waarbij vooral de stijging van de opbrengsten der invoerrechten en der omzetbelasting de aandacht trokken. In hoeverre hier economische oorzaken, zooals groter invoer en voorraadvorming, van invloed waren, is moeilijk uit deze cijfers te destilleeren, daar fiscale oorzaken (tariefwijzigingen) een belangrijken, zoo niet den belangrijkste invloed hadden. Dit bleek wel op zeer duidelijke wijze uit de groote stijging van de opbrengst der omzetbelasting in 1940, die het resultaat was van de per 1 October 1940 ingevoerde tariefverhoging. Hoewel dus de totale opbrengst der persoonlijke belastingen naar de verteringen in de jaren 1939 en 1940 gelijk was, waren de opbrengsten van de afzonderlijke tot deze categorie behorende belastingen in beide jaren zeer verschillend, hetgeen door de volgende tabel helder wordt geïllustreerd.

De daling van de opbrengst der invoerrechten, toe te schrijven aan den ingetreden oorlogstoestand, wordt niet

¹⁾ J. H. Textor, „Statistiek der Rijksfinanciën 1941”, in „E.-S.B.” van Mei 1943.

In duizendtallen guldens.

Persoonlijke belastingen naar de verteringen	1935 t/m 1939		1939		1940	
	Absolute cijfers	In % van het totaal	Absolute cijfers	In % van het totaal	Absolute cijfers	In % van het totaal
Rechten op den invoer	98.930	17,46	122.755	19,03	80.072	11,73
Statistiekrecht	2.245	0,40	2.539	0,39	1.650	0,24
Accijnzen	140.076	24,71	153.318	23,78	185.556	27,17
Bel. op g. en z-werken	556	0,10	637	0,10	831	0,12
Bel. op rijwielen	8.014	1,42	8.409	1,30	9.034	1,32
Motorrijtuigenbel.	22.091	3,90	23.816	3,69	13.738	2,01
Omzetbelasting..	72.658	12,82	88.784	13,77	108.944	15,95
Totaal	344.570	60,81	400.258	62,06	399.825	58,54

alleen gecompenseerd door een stijging van de opbrengst der omzetbelasting, maar eveneens en in nog sterkere

lijkt ons echter in een enkel cijfer de beteekenis van den druk van enkele belastingen vast te leggen. Daartoe hebben wij een vergelijking gemaakt tusschen de opbrengsten van eenige belangrijke persoonlijke belastingen en de consumptieve uitgaven voor enkele voedings- en genotmiddelen²⁾.

Voor het resultaat zie men het staatje onderaan de vorige kolom.

De cijfers spreken o.i. voor zichzelf.

H. D. v. d. HOEVEN.

²⁾ Berekend met behulp van gegevens uit de volgende artikelen: C. Postma, „Het broodverbruik in Nederland van 1921—1928”, in „E.-S.B.” van 12 Aug. 1942. — C. Postma, „Het verbruik van suiker in Nederland sedert 1921”, in „E.-S.B.” van 14 Mei 1941. — „E.-S.B.” van 9 Oct. 1940, „Het verbruik van water, gas en electriciteit in Nederland”. — „E.-S.B.” van 17 Sept. 1941, „Het verbruik van vleesch in Nederland in de periode 1921 tot en met 1938”. — „Statistisch Zakboek” 1942.

Opbrengst der accijnzen × f 1.000	1935 t/m 1939	Per hoofd der gem. bevolking (in guldens)	1939	Per hoofd der gem. bevolking (in guldens)	1940	Per hoofd der gem. bevolking (in guldens)	Verandering 1939-1940		
							× f 1.000	Per hoofd der gem. bevolking	In %
Accijns op de sulker	56.059	6,52	61.127	6,96	62.081	6,99	+ 954	+ 0,03	1,5
Accijns op de tabak	35.826	4,17	39.508	4,50	55.954	6,30	+ 16.446	+ 1,80	42
Accijns op het gedistilleerd	29.006	3,37	31.503	3,59	41.513	4,68	+ 40.010	+ 1,09	32
Accijns op het bier	8.143	0,95	9.168	1,05	10.283	1,16	+ 1.115	+ 0,11	12
Accijns op het geslacht	6.998	0,81	7.930	0,90	10.999	1,24	+ 3.069	+ 0,34	39
Accijns op den wijn	2.181	0,25	2.371	0,27	2.249	0,25	- 122	- 0,02	-5
Accijns op het zout	1.863	0,22	1.711	0,19	2.477	0,28	+ 766	+ 0,09	45
Totaal	140.076	16,29	153.318	17,46	185.556	20,90	+ 32.238	+ 3,44	

mate door een aanzienlijke vermeerdering van de opbrengst der accijnzen. Deze bereikten in 1940 de hoogste totale opbrengst sinds 1900. Dat alle accijnzen hier niet in dezelfde mate toe bijdroegen, blijkt uit de bovenstaande cijfers.

De oorzaken van deze belangwekkende toeneming zijn zowel van fiscalen als van economischen aard, te weten: stijging van het verbruik, hogere prijzen en verhooging van het tarief of de opcenten. Daar echter de gegevens over de veraccijnsde en verbruikte hoeveelheden in 1940 geheim zijn, kan ten aanzien van de mate, waarin ieder van deze factoren hun invloed op de opbrengstcijfers van de verschillende accijnzen hebben doen gelden, niets met exactheid worden gezegd.

Wij hebben tot nu toe steeds de opbrengsten van verschillende belastingen in den tijd tegenover elkaar gesteld, dus steeds belastingen met belastingen vergeleken. Belangwekkender dan deze vergelijking van opbrengsten,

Per hoofd der gemiddelde bevolking:

Opbrengsten der accijnzen 1940 f 20,90	Verbruik van tarwebrood 1938 f 21,— Verbruik van varkensvleesch 1938 f 21,65
Opbrengst der omzetbelasting 1940 f 12,27	1½ × verbruik van suiker voor huishoudelijke doeleinden 1938 1½ × f 8,46 = f 12,69 Verbruik van water en electriciteit voor huishoudelijke doeleinden resp. in 1938 en 1937 f 12,96
Opbrengst inkomstenbelasting en vermogensbelasting 1940 f 13,54	Verbruik rundvleesch 1938 f 13,70
Opbrengst inkomstenbelasting en gemeentefondsbelasting 1940 f 14,66	Verbruik sigaren en cigarettten 1939 f 14,28 Verbruik gas en electriciteit voor huishoudelijke doeleinden 1937 f 14,56
Totale opbrengst der rijksbelastingen 1940 f 76,93	Verbruik van vleesch, brood, koek, beschuit, koekjes, gebak en suiker 1938 f 77,70

DE GEZINSSAMENSTELLING EN DE LOONSAMENSTELLING DER BEVOLKING IN ZEELAND, ONTLEEND AAN GEGEVENS INGEVOLGE DE KINDERBIJSLAGWET.

Aan het Jaarverslag van de Rijksverzekeringsbank over 1941, uitgebracht door het Bestuur der Rijksverzekeringsbank ingevolge het bepaalde in artikel 63 der Kinderbijslagwet, putten wij de volgende interessante gegevens, die voor Zeeland van belang zijn. Wij lezen daar, dat de Raad van Arbeid te Middelburg, de eenige Raad van Arbeid voor Zeeland, in totaal 629 Kinderbijslagboekjes uitreikte, verdeeld over de volgende gezinssamenstellingen, die mede uit bronnen van den betrokken Raad van Arbeid werden geput:

283 boekjes aan gezinnen met 3 kinderen.

153	„	„	„	4	„
89	„	„	„	5	„
43	„	„	„	6	„
37	„	„	„	7	„
14	„	„	„	8	„
6	„	„	„	9	„
1	„	„	„	10	„
1	„	„	„	11	„
2	„	„	„	12	„

Gezinnen met 13 en 14 kinderen kwamen niet voor.

Wanneer wij daaruit een conclusie willen trekken, dan kunnen wij komen tot de volgende percentages, wat betreft de gezinssamenstelling in Zeeland:

Aantal gezinnen met 3 kinderen	44,99%
„ „ „ 4 „	24,32 „
„ „ „ 5 „	14,15 „
„ „ „ 6 „	6,84 „
„ „ „ 7 „	5,88 „
„ „ „ 8 „	2,23 „
„ „ „ 9 „	0,95 „
„ „ „ 10 „	0,16 „
„ „ „ 11 „	0,16 „
„ „ „ 12 „	0,32 „

Vervolgens nemen wij uit het verslag het aantal „kind-dagen”.

Onder „uitkeeringsgroep” verstaan wij de uitkeeringsklassen, waarin de verkeerden vallen in verband met de door hen verdiende loonen. Zooals bekend hangt de uitkeering per kind en per dag af van het verdiende loon.

Men krijgt een vergoeding van f 0,10 voor een loon van f 4,— per dag of minder;

f 0,15 voor een loon van meer dan f 4,—, doch niet meer dan f 6,—;

f 0,20 voor een loon van meer dan f 7,—, doch niet meer dan f 8,—;

f 0,25 voor een loon van meer dan f 8,— per dag.

Voorts mag het als bekend worden verondersteld, dat krachtens de bepalingen der Kinderbijslagwet de uitkeering begint met het derde kind.

Nadere toelichting behoeven onze cijfers o. i. niet. Wij concludeeren, dat de loonen in Zeeland zeer aan den lagen kant zijn.

Een cijfer van 83,01% van het aantal gezinnen met minstens 3 kinderen, die t. e. m. f 4,— per dag of f 24,— per week verdienen, demonstreert o. i. duidelijk den toestand.

Wij weten, dat dit een zeer ruwe schatting is, omdat er ook nog met andere factoren rekening moet worden gehouden; waarop wij hier niet nader zullen ingaan.

Wij beoogden slechts een ruwe schets te geven, een overzicht, dat de loonsverhouding, laat zien van de bij den Raad van Arbeid te Middelburg verzekerde arbeiders over het jaar 1941.

I. C. PLUYMERS.

MAANDCIJFERS.

GECOMBINEERDE MAANDSTAAT VAN DE VIER NEDERLANDSCHE GROOTE BANKEN EN VAN HET NEDERLANDSCHE BEDRIJF DER NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ.

(In millioenen guldens)	Nederl. Banken		Nederl. Banken en Ned. Handel-Mij.	
	30 Sept. 1943	31 Oct. 1943	30 Sept. 1943	31 Oct. 1943
Activa:				
Kas, kassiers en daggeldleeningen	286	307	323	344
Ned. schatkistpapier	892	913	1054	1090
	1178	1220	1377	1434
Ander overheidspapier	18	21	23	25
Wissels	2	2	8	8
Bankiers in binnen- en buitenland	68	69	90	91
Prolong. en voorsch. op effecten	51	49	65	63
	139	143	186	187
Debiteuren	128	132	164	168
Effecten en syndicaten	17	16	28	27
Deelnemingen (incl. voorschotten)	11	11	23	23
	156	159	215	218
Gebouwen	14	14	17	17
Diverse reken. (incl. overl. posten)	1	1	1	1
Belegde bestemmingsreserven	1	1	1	1
Effecten leendepôt	13	13	13	13
	1502	1549	1810	1871
Passiva:				
Crediteuren	1082	1128	1300	1358
Wissels	121	120	149	150
Deposito's op termijn				
Kassiers en genom. daggeldleeningen	42	44	53	55
Diverse rekeningen	1	1	1	1
Bestemmingsreserven	1	1	1	1
Effecten leendepôt	13	13	13	13
	1259	1306	1516	1577
Aandeelenkapitaal	170	170	210	210
Reserve	73	73	84	84
	1502	1549	1810	1871

STATISTIEKEN.

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt, muntmateriaal en deviezen ¹⁾	Binnenl. wissels open marktpapier, beleeningen, voorschotten alh. Rijk en diverse rekeningen ¹⁾	Totaal activa	Totaal opeischb. schulden
8 Nov. '43	3.882.926	143.719	4.098.779	3.987.570
1 " '43	3.842.754	156.802	4.071.792	3.246.891
25 Oct. '43	3.824.359	142.913	4.040.910	3.929.918
18 " '43	3.785.783	142.053	4.000.167	4.839.182
11 " '43	3.745.167	142.252	3.959.832	3.848.859
4 " '43	3.712.074	146.725	3.930.866	3.819.886
27 Sept. '43	3.711.143	143.174	3.926.529	3.816.272
6 Mei '40	3.673.481	248.256	1.475.306	1.424.016

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldo in R/C	Bankassig-natiën en diverse rekeningen	Saldo Rijk R/C (D/C)	Schalhist-papier rechtstr. ondergebracht
8 Nov. '43	3.218.076	769.449	42.341	C. 98.340	—
1 " '43	3.204.593	755.989	42.298	C. 88.341	—
25 Oct. '43	3.155.800	774.086	42.132	C. 98.357	—
18 " '43	3.133.652	755.470	43.141	C. 104.741	—
11 " '43	3.118.488	730.345	42.105	C. 101.577	—
4 " '43	3.098.836	721.025	42.084	C. 97.820	—
27 Sept. '43	3.040.983	775.258	41.325	C. 98.452	—
6 Mei '40	1.158.613	255.174	10.230	C. 22.962	—

¹⁾ Ingevolge de verordening 58/1943 (d.d. 26 Juni) zijn de posten „Correspondenten in het buitenland” en „Buitenlandsche betaalmiddelen (excl. pasmunt)”, voorheen begrepen in de „Diverse rekeningen”, vanaf 5 Juli opgenomen onder de buitenlandsche portefeuille in onzen staat samengevat als „deviezen”.

GEZAMENLIJKE STATEN VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË EN VAN DE EMISSIEBANK TE BRUSSEL.

(in mill. Francs)

Data	Goud, specie, deviezen en Reichskredit-kassen	Credit a. h. particuliere bedrijfsleven	Credit aan Staat en openbare lichamen	Overheidsfondsen	Circulatie	Postchèque-ambt	Rekening-Courant
21 Oct. '43	73.329	578	19.090	2.114	80.846	6.887	6.868
14 " '43	72.557	581	19.025	2.090	81.130	6.834	5.479
7 " '43	71.898	614	19.117	2.038	81.126	6.784	4.947
30 Sept. '43	71.254	582	18.835	1.950	80.662	6.608	4.538
16 " '43	70.421	580	18.931	2.165	80.004	6.448	4.832
8 Mei '40	23.606	5.394	695	1.480	29.806	—	909

DUITSCHER RIJKSBANK.

(in mill. R.M.)

Data	Goud en deviezen	Renten bank-scheine	Ander wissels, chèques en schatkistpapier	Beleeningen
30 Oct. 1943	77,4	457,3	36.116,6	16,9
23 " 1943	77,7	468,4	35.274,6	14,7
15 " 1943	77,5	444,8	34.858,5	19,7
7 " 1943	77,3	427,4	35.085,7	18,1
23 Aug. 1939	77,0	427,2	8.140,0	22,2

Data	Effec-ten	Diverse Activa	Circu-latie	Rehg.-Crl.	Diverse Passiva
30 Oct. '43	0,6	2.089,4	30.921,9	5.967,5	1.055,2
23 " '43	0,6	1.459,0	29.769,6	5.713,9	973,7
15 " '43	0,6	1.875,4	30.118,4	5.299,2	1.014,7
7 " '43	0,6	1.792,9	30.201,2	5.400,3	956,8
23 Aug. '39	982,6	6.380,5	8.709,8	1.195,4	64,2

KOERSEN VASTGESTELD DOOR HET NEDERLANDSCH CLEARINGINSTITUUT.

(met data van vaststelling)

Belga's	30.14	7 Aug. '40	Lewa (Bulgarije)	2.30	25 Nov. '40
Zw. Francs.	43.56	11 Oct. '40	Pengoe (Hongarije)	—	—
Fr. Francs	3.77	6 Mrt. '41	(oude schuld)	36.52	20 Dec. '40
Lires	9.91	3 Juli '41	Pengoe	—	—
Deensche Kr.	39.34	2 Febr. '42	(nwe. schuld)	45.89	20 Dec. '40
Noorsche Kr.	42.82	21 Dec. '40	Zloty (Polen)	—	—
Zweedsche Kr.	44.85	13 Aug. '40	(oude schuld)	35.00	28 Jan. '41
Finsche Mark	3.82	2 Juli '41	(nwe. schuld)	37.68	11 Febr. '41
Dinar (Joego-Slavië)	—	—	Lel	1.28	24 April '41
(oude schuld)	3.43	16 Aug. '40	Slow. Kr.	6.48	10 Juni '39
Dinar	—	—	Drachmen	—	—
(nwe. schuld)	3.77	1 Juli '41	(Griekenland)	1.26	8 Oct. '41
Turksche	—	—	Kuna	3.77	29 Oct. '41
Ponden	1.45	29 Dec. '39	—	—	—

STAND VAN 's RIJKS KAS.

Vorderingen	23 Aug. 1943	31 Aug. 1943	7 Sept. 1943	15 Sept. 1943	23 Sept. 1943	30 Sept. 1943
	<i>in guldens</i>	<i>in guldens</i>	<i>in guldens</i>	<i>in guldens</i>	<i>in guldens</i>	<i>in guldens</i>
Saldo van 's Rijks Schatkist bij de Nederlandsche Bank	166.449.634,54	39.450.216,27	—	—	—	11.187.323,01
Saldo h. d. Bank voor Ned. Gemeenten	461.688,05	622.820,60	373.783,90	226.365,18	1.344.779,31	294.407,50
Voorschotten op ultimo Sept. 1943 aan de gem. verstrekt op aan haar uit te keeren hoofdsom der pers. bel., aand. in de hoofdsom der grondbel. en der gem. fondsbel., alsmede op de belastingen en op de vermogensbelasting	19.316.910,12	19.316.910,12	19.316.910,12	22.695.501,88	22.695.501,88	22.695.501,88
Voorschotten aan Ned.-Indië ¹⁾	292.944.834,91	293.144.834,91	294.557.564,91	294.657.284,20	294.857.284,20	294.862.284,20
Idem voor Suriname ¹⁾	8.477.207,58	8.477.207,58	8.477.207,58	8.476.022,58	8.506.022,58	8.506.022,58
Idem voor Curaçao ¹⁾	77.986,55	77.986,55	77.986,55	77.986,55	87.986,55	87.986,55
Kasvord. wegens credietverstreking a. h. buitenland	16.012.028,—	16.012.028,—	16.012.028,—	16.012.028,—	16.012.028,—	16.012.028,—
Daggeldleeningen tegen onderpand	—	—	—	—	—	—
Saldo der postrek. van Rijkscomptabelen	228.143.752,70	197.554.823,26	186.238.307,17	219.285.253,03	192.798.600,21	194.862.224,07
Vordering op het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	—	—	—	—	—	—
Vordering op andere Staatsbedr. en instellingen ¹⁾	130.880.726,10	132.168.200,46	135.721.223,06	142.688.061,15	149.756.285,88	158.147.716,13
Verplichtingen						
Voorschot door de Ned. Bank ingevolge art. 16 van haar octrooi verstrekt	—	—	5.312.705,07	9.601.692,46	5.204.657,39	—
Voorschot door de Ned. Bank in reken.-cour. verstrekt	—	—	—	—	—	—
Schuld aan de Bank voor Ned. Gemeenten	—	—	—	—	—	—
Schatkistbiljetten in omloop	106.636.000,—	106.636.000,—	48.016.000,—	46.806.000,—	46.776.000,—	46.766.000,—
Schatkistpromessen in omloop	2.733.700.000,— ²⁾	2.677.600.000,— ²⁾	2.592.800.000,— ²⁾	2.579.800.000,— ²⁾	2.613.500.000,— ²⁾	2.666.000.000,— ²⁾
Daggeldleeningen	—	—	—	—	—	—
Zilverbons in omloop	210.607.280,—	212.067.148,—	214.070.614,50	213.761.513,50	212.460.045,—	213.281.548,—
Schuld op ultimo Sept. 1943 aan de gem. wegens a. h. uit te keeren hoofds. d. pers. bel., aand. i. d. hoofds. d. grondb. e. d. gem. fonds. alsmede op de bel. en op de vermogensbelasting	—	—	—	—	—	—
Schuld aan het Alg. Burg. Pensioenfonds ¹⁾	965.611,37	1.001.462,19	3.600.013,39	155.146,13	175.608,68	343.667,96
Id. aan het Staatsbedr. der P. T. T. en T. ¹⁾	544.578.725,83	511.438.315,76	514.213.475,67	514.430.150,05	513.040.962,15	505.571.483,02
Id. aan andere Staatsbedrijven ¹⁾	3.186.939,46	3.199.887,55	2.197.371,59	2.197.371,59	1.227.371,59	1.651.703,66
Id. aan div. instellingen ¹⁾	109.874.174,31	109.874.174,31	109.874.474,31	129.872.174,31	146.153.174,31	146.153.174,31

¹⁾ In rekg. crt. met 's Rijks Schatkist. ²⁾ Rechtstreeks bij De Nederl. Bank geplaatst nihil. ³⁾ Idem nihil. ⁴⁾ Nihil. ⁵⁾ Nihil. ⁶⁾ Nihil. ⁷⁾ Nihil.
In de komende nummers zullen de statistieken geleidelijk aan weer zoodanig worden gecompleteerd, dat aan het einde van den jaargang een zoo goed als volledig overzicht mogelijk is.

DE TWENTSCHE BANK N.V.

MAANDSTAAT OP 31 OCTOBER 1943

Kas, Kassiers en Daggeldleeningen	f 96.147.737,49	Kapitaal	f 40.000.000,—
Nederlandsch Schatkistpapier	„ 261.400.000,—	Reserve	„ 11.200.000,—
Ander Overheidspapier	„ 5.751.710,56	Bouwreserve	„ 1.500.000,—
Wissels	„ 926.671,87	Deposito's op Termijn	„ 52.908.264,64
Bankiers in Binnen- en Buitenland	„ 13.680.545,53	Crediteuren	„ 309.201.725,55
Effecten en Syndicaten	„ 728.843,09	Pverlopende Saldi en Andere Rekeningen	„ 7.632.983,04
Prolongatiën en Voorschotten tegen Effecten	„ 16.131.875,14	Reserve voor Verleende Pensioenen	„ 1.367.416,44
Debiteuren	„ 22.397.524,05	Aandeelhouders voor Effecten in Leendepot	„ 13.056.450,—
Deelnemingen (incl. Voorschotten)	„ 1.578.065,50		
Gebouwen	„ 4.000.000,—		
Belegde Reserve voor Verleende Pensioenen	„ 1.367.416,44		
Effecten van Aandeelhouders in Leendepot	„ 13.056.450,—		
	f 436.866.839,67		f 436.866.839,67